

BRANKO MARUŠIĆ

RANOSREDNJOVJEKOVNA NALAZIŠTA ZAPADNO OD PAZINA

Na području zapadno od Pazina utvrđena je između god. 1955. i god. 1957. u toku raznih reambulacija, u kojima su učestvovali stručni suradnici Arheološkog muzeja Istre, Muzeja u Pazinu i Jadranskog instituta JAZU u Rijeci, više ranosrednjovjekovnih i vjerojatno ranosrednjovjekovnih nalazišta.

U slijedećem tekstu donosim najprije popis samo utvrđenih nalazišta, i to s prikupljenim podacima, a nakon toga prelazim na obradu onih nalazišta gdje su bila izvedena sistematska iskapanja i sondažni zahvati.

A. POPIS IZMEĐU GOD. 1955. I GOD. 1957. UTVRĐENIH RANOSREDNJOVJEKOVNIH NALAZIŠTA

Stari Pazin. Na zemljištu Brnjica (vlasništvo Antonije Ujčić, Stari Pazin) našli su oko god. 1895. kod vadenja kamenja stare kosturne grobove. Nasuprot spomenutom zemljištu koje se nalazi jugozapadno od željezničkog mosta prostire se istočno od ceste Pazin – Sv. Petar u Šumi zemljište (oranice, vinogradi, livade) nazvano Grubišće (vlasnici Vjekoslav i Josip Luk iz Starog Pazina). Sadašnji svećenik u Starom Pazinu Miroslav Kalac zna da su u školskoj godini 1938/39 našli na tom kompleksu kosturne grobove. Vjekoslav Luk je iskopao (nije htio kazati kada) jedan kosturni grob s obložnim pločama. Naziv zemljišta i nađeni grobovi ukazuju na groblje Starog Pazina, koji se u pisanim izvorima pominje prvi put god. 1199. (et Sclavogne de Pisino de Supra et Otonnis de eodem loco).¹

Veliki Kanus. Na zemljištu Pod drače (vlasnik Petar Bratulić iz Maršeta) našli su kod kopanja trinaest redova jaraka za vinovu lozu kosturne grobove. Po mišljenju vlasnika nalaze se netaknuti grobovi još na susednoj baredi (neobrađeno, nekada kultivirano zemljište) nazvanoj Drače.

¹ Notizie storiche di Pola, Poreč 1876, str. 278.

Lukšetići. Na zemljištu Grobi (vlasnik Attilio Paris iz Lukšetića) u blizini drvenog raspela na raskršću, nađena su oko god. 1928. dva kosturna groba s obložnim pločama; u jednome je bila brončana narukvica, koju su dali tadašnjem supetarskom župniku. Ponovo su naišli na dva groba u jesen 1956. god.; jedan su uništili, drugi zatrpali. Za iskapanje vjerojatno kasnoantičkih grobova došao bi u obzir samo 1,50 m široki pojas u zapadnom dijelu vinograda gdje je bilo po pričanju vlasnika zemljište uvijek samo plitko izoravano.

Tinjan. Oko god. 1890. je našao kod kopanja rupa za lozu otac Mendiković Josipa iz đvora Belci na zemljištu Kleč u blizini tinjanskog mlina ženski grob, u kome su bile nađene dvije zlatne naušnice. Kostur je bio jednostavno ukopan u grobnu jamu, a iznad glave su se nalazile u obliku sedla dvije kamene ploče. Stanovnici Tinjana znaju za tri nađena groba i brončane naušnice. Minimalni su izgledi za dalje nalaze kod event. sondiranja zbog vjekovnog kultiviranja zemljišta.

Klistići. Na koti 341 su vidljivi na oranici Antuna Nanka iz Klistića kosturni grobovi s obložnim pločama. Po pričanju vlasnika nađene su u njima samo slabo očuvane kosti. Jedan na žalost potpuno prazan grob je istražio rujna 1957. god. kustos Boris Bačić, ravnatelj Arh. muzeja Istre u Puli.

B. SISTEMATSKA ISKAPANJA I SONDAŽNI ZAHVATI

I. Ranosrednjovjekovno groblje u Frančinima.

U jesen 1955. god. su kod zaselka Frančini koji se nalazi na maloj valovitoj uzvisini sjeverno od puta Stari Pazin-Tinjan naišli kod kopanja jarkova za vinovu lozu na parceli br. 3101/1 (vlasnik Ivan Nefat iz Frančina) na kosturne grobove. O nalazu je bio obaviješten dr Vjekoslav Bratulić, direktor Jadranskog instituta JAZU u Rijeci, koji je inače rodom iz obližnjeg Velikog Ježenja. On je poduzeo manji sondažni zahvat u toku koga je očistio već spolirani grob s obložnim pločama (u tlocrtu grob 6).² Prema pričanju vlasnika našli su kod prethodnih poljoprivrednih radova (oranje) četiri do pet grobova, a samo zemljište je bilo već korišteno kao vinograd krajem prošloga i početkom ovoga stoljeća.

Na osnovu dobivenih podataka i terenskog uvida (kod toga prisutni bili su kustos B. Bačić, ravnatelj Arh. muzeja Istre, kustos B. Marušić iz iste ustanove, dr V. Bratulić i I. Nefat) poduzeo je Arh. muzej Istre između 14. X i 24. X 1956. god. sistematsko iskapanje, koje je vodio kustos B. Marušić uz suradnju A. Glavičića, aps. arheologije, tada upravitelja Muzeja u Pazinu, Lj. Horvat, laborantice Arh. muzeja Istre i R. Berceja, restauratora Narodnog muzeja u Ljubljani, kome je bila povjerena tehnička dokumentacija. Iskapanje je posjetio i B. Bačić.

Zemljište je bilo podijeljeno u kvadrate (4 m × 4 m), a za točku 0,0 koordinatnog sistema uzet je granični kamen na spoju oranice I. Nefata (br.

² V. Bratulić, Istraživanje vremenskog kontinuiteta naseljavanja na sektoru Tinjan-Sv. Petar u Šumi-Pazin, Ljetopis JAZU, knj. 61, Zagreb 1956, str. 229-230.

parcele 3101/1), vinograda I. Nefata (br. parcele 3102) i vinograda Srećka Nefata (br. parcele 3253/1). Vizura od točke 0,0 na zvonik crkve sv. Lucije je predstavljala pravac —y s azimutom od približno 204°.

U toku iskapanja došli su na vidjelo skromni ostaci neke antičke građevine (kvadrat C 18 i C 19) i jugoistočni dio većeg groblja s dvadeset utvrđenih grobova i dijelovima istočnog i južnog perimetralnog suhozida oko groblja. Sonde su bile povučene i na susjednim parcelama. Na zapadnom završetku parcele br. 3101/1 je nađeno nešto kasnoantičke keramike i nabacanog građevnog kamenja, a 5 m duga i 1 m široka sonda na oranici S. Nefata (br. parcele 3098) je dala samo najdonji red lomljenaca južnog grobljanskog suhozida 9,5 m zapadno od očišćenog suhozida, dok je ostali dio sonde, koja je išla pravokutno od zida u sjevernom pravcu, bio negativan. U cjelini je bilo iskopano približno 18 kvadrata, što predstavlja približno 288 m² istražene površine. Iskapanja su bila prekinuta, jer se u toku radova sve više vidjelo da je ostao očuvan samo onaj dio groblja koji nije obuhvatio stari vinograd, jer je ležao na granici raznih parcela i poljskom putu, dok je veći dio groblja bio uništen kod poljoprivrednih radova (priprema zemljišta za vinograd, oranje, čišćenje zemljišta).

Grobna arhitektura. Od ukupno 20 utvrđenih grobova pripada ih deset (grobovi 2, 5, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 18, 20) grobovima sa zidom, šest (grobovi 3, 4, 6, 11, 15, 19) grobovima s obložnim vapnenačkim pločama, grobovi 1, 7 i 17 su djelomično zidani, a djelomično obloženi s vapnenačkim pločama, dok je grob 8 jednostavno ukopan u zemlju i na površiti označen isprekidanim okvirom od lomljenog vapnenca i manjih vapnenačkih pločica.

Zidovi koji uokviruju grobne jame bili su građeni u više redova čekićem okresanim lomljencima od vapnenca, koji su bili djelomično vezani slabim malterom. Unutrašnje površine zidova bile su ožbukane. Postupak oko konstrukcije groba 10 bio je slijedeći: najprije su iskopali grobnu jamu, poslije toga su popločili dno, a tek u trećoj fazi su izgradili zidni okvir (crtež 3); slijedila je sahrana mrtvaca, postavljanje poklopnih ploča i zatrpavanje preostalog dijela iskopane jame zemljom. Kod ostalih grobova je došlo do popločenja u trećoj fazi. Istraženi zidani grobovi različitog su oblika. Grobovi 1, 2, 14 i 17 imaju zaobljene uzdužne stranice, a u uglovima su zaokruženi, grob 5 je izduženo ovalan, grob 10 pačetrovni, a grob 9 trapezoidni. Zanimljiv je sistem postavljanja poklopnih vapnenačkih ploča u grobu 1 (vidi kod opisa grobova).

I grobovi s obložnim pločama su različitog oblika. Grobovi 4 i 7 su u sredini prošireni, a grobovi 3, 15 i 19 pačetrovni. Grobovi s obložnim pločama ispremiješani su sa zidanim grobovima.

Svi su grobovi bili ukopani u crvenicu, u kojoj su nađeni samo izuzetno odlomci antičke krovne opeke (oko grobova 1, 5, 13 i 14) i ranosrednjovjekovne kućne keramike (kod groba 2).

Groblje je bilo omeđeno suhozidom, od koga je nađen dio na južnoj i dio na istočnoj strani groblja. Kod poljoprivrednih radova je bio zid na istočnoj strani uglavnom uništen kod oranja i čišćenja zemljišta.

Mrtvaci su bili položeni na crvenicu (grobovi 4, 7, 8, 19) i na pod od vapnenačkih ploča (grobovi 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 14, 15, 17, 18, 20).

Pogrebni običaji. Groblje možemo uvrstiti među groblja na redove koji su dosta pravilni. Utvrđeno je šest redova, a sudeći po očuvanosti jugoistočnog dijela groblja bili su redovi raspoređeni srazmjerno gusto, a sami grobovi u pojedinim redovima nalazili su se dosta blizu jedan drugome.

U neoštećenim grobovima nađen je različiti broj kostura. Samo jedan kostur nalazio se u grobovima 4, 5, 6 (?), 7, 8, 19; naknadni ukop utvrđen je u grobovima 1, 2, 10, 15 i 17, dok je grob 9 porodičnog karaktera. U suštini su i grobovi s naknadnim ukopom grobovi, koji su bili određeni samo za jednu osobu, na što ukazuju uz unutrašnje strane grobova pažljivo položene kosti prvobitno sahranjenog mrtvaca (sl. 9).

Svi kosturi su bili pravilno orijentirani (od zapada prema istoku), ležali su na leđima, ruke su bile položene uz tijelo (grob 7, sl. 7; grob 10) ili jedna ruka uz tijelo, a druga u krilu (grob 19, sl. 11), a najčešće tako da su nadlaktice ležale uz tijelo, a podlaktice pravokutno na nadlaktice, tj. usporedno jedna s drugom na truhu (grobovi 1, 5, sl. 6; grob 8, sl. 8).

Grobni prilozi u pravom smislu riječi nisu bili nađeni. Po mjestu nalaza idu spona, naušnice, a vjerojatno i nož, u sastav nošnje. Ulomak šoljice u grobu 7 došao je u grob poslije ukopa kroz pukotine u poklopnim pločama zajedno sa zemljom.

Opis grobova.

Grob 1 (sl. 3).

Kvadrat Z 1. Azimut 94°.

Grob s naknadnim sahranjivanjem. Kost i prvobitno sahranjenog mrtvaca (v. 169 cm) leže uz unutrašnju stranu južnoga zida. Naknadno sahranjeni kostur (v. 180 cm) starije ženske osobe nađen je u loše očuvanom stanju. Nadlaktice su bile položene uz trup, podlaktice jedna ispod druge preko trbuha, noge su bile raširene. Jako oštećene lubanje nalazile su se u jugozapadnom dijelu groba; lubanja prvobitnoga ukopa je bila okrenuta prema sjeveru, a naknadnog pravilno u pravcu istoka.

Velicina groba (unutrašnje mjere): duž. 193 cm, maks. š. 78 cm, dub. 37 cm. Grobna jama uokvirena je u uglovima zaokruženim zidićem s lagano zaobljenim uzdužnim stranicama; zidić je građen od čekićem okresanog lomljenog vapnenca. Na istočnoj strani se nalazi uz unutrašnju stranu zida još jedna obložna ploča. Dno je popločeno, a iznad groba su se nalazile poklopne ploče; jedna velika je ležala na čitavom sjevernom zidu i na sjevernim polovinama istočnog i zapadnog zida, dok je na južnom zidu ležalo u čitavoj dužini više manjih pločica, koje su se naslanjale sa sjevernim stranicama na veliku poklopnu ploču. Ova je zbog težine zemlje iznad sebe pukla i pala u grob te povukla sa sobom i poklopne pločice na južnoj strani groba (sl. 3). Bez priloga.

Grob 2 (sl. 4).

Kvadrati Z 1, A 1. Azimut 70°.

Grob s naknadnim sahranjivanjem. Kost i prvobitno sahranjenog mrtvaca (v. 163 cm) stavljeni su kod naknadne upotrebe groba okolo i na naknadno sahranjenog mrtvaca (ženska srednjih godina, v. 164 cm), od koga su nađene u dobro očuvanom stanju noge, zdjelica i na južnu stranu okrenuta lubanja.

Vel. groba: 176 cm × 75 cm × 30 cm. Grobna jama je uokvirena zidićem koji je vezan malterom. Unutrašnje površine zidića su ožbukane. Uzdužne stranice su zaobljene, dno popločeno. Bez priloga.

Grob 3 (sl. 5).

Kvadrat A 1. Azimut 83°.

Dječji grob, bez tragova kosti.

Vel. groba s obložnim pločama: 74 cm × 26 cm × 27 cm. Dno je popločeno. Bez priloga.

Grob 4.

Kvadrat A 1. Azimut 84°.

Od dječjeg kostura koji je ležao na crvenici nađeni su samo ostaci patinirane lubanje.

Vel. groba s obložnim pločama na južnoj i sjevernoj strani: 100 cm × 25 cm × 30 cm.

Ispod lubanje nađena je naušnica C 3 (vidi opis nalaza).

Grob 5 (sl. 2 i 6).

Kvadrat A 20. Azimut 88°.

Ženski kostur (v. 149 cm) s dobro očuvanim nogama, rukama i zdjelicom te razbijenom lubanjom. Položaj ruku kao u grobu 1.

Vel. zidanog groba sa zaobljenim uglovima: 190 cm × 46 cm × 25 cm. Unutrašnje površine zida su ožbukane. Dno je popločeno, grob je bio pokriven pločama, koje su se na istočnoj strani srušile u njega. Bez priloga.

Grob 6 (sl. 2).

Kvadrat A 20. Azimut 114°.

Kosti su nađene u već poremećenom stanju.

Vel. groba s obložnim pločama i zaobljenim uzdužnim stranicama: 180 cm × 49 cm × 15 cm. Bez priloga.

Grob 7 (sl. 2 i 7).

Kvadrati A 20, B 20. Azimut 96°.

Kosti dječaka (v. 133 cm) su nađene u dosta očuvanom stanju; ruke su bile položene uz tijelo, lubanja je bila oštećena.

Vel. uglavnom zidanog (na istočnoj strani je obložna ploča) groba: 150 cm × 29 cm × 32 cm. Grob je bio pokriven obložnim pločama, koje su se srušile u njega.

U grobnom sipu je nađen gornji dio zdjelice (A 1).

Grob 8 (sl. 8).

Kvadrati Z 1 i Z 20. Azimut 92°.

Kosti djevojke (v. 141 cm) su nađene u srednje očuvanom stanju, položaj ruku kao u grobovima 1 i 5.

Grobna jama je bila označena na samoj površini vjencem od lomljenog vapnenca i pločicama. Vel. groba: 165 cm × 45 cm × 30 cm.

Kod svakoga uha je nađena po jedna brončana naušnica (C 4 i C 5).

Grob 9 (sl. 9).

Kvadrati Z 20 i Y 20. Azimut 92°.

Porodični grob s naknadnim sahranjivanjem. Kostii od tri prvobitno sahranjena mrtvaca nađene su uz unutrašnje strane poprečnih zidova; dvije naopako okrenute lubanje su ležale u jugozapadnom uglu, jedna u sjeveroistočnom. Kostii od tri naknadno sahranjena mrtvaca nađene su u loše očuvanom stanju. Za jedan kostur (v. 163 cm) su značajne noge u obliku slova O, drugi (v. 164 cm) je bio položen djelomice na njega, a treći je ležao uz sam sjeverni zidić.

Vel. zidanog groba sa zaokruženim uglovima na istočnoj strani: 179 cm × 78 cm × 28 cm. Dno je popločeno, između ploča i donje površine zidića se nalaze male obložne pločice (crtež 3).

Uz lijevu podlakticu sjevernoga naknadno sahranjenog mrtvaca nađen je okvir brončane spone (C 2), a ispod zdjelice kostura s O nogama željezni nož (B 1).

Grob 10.

Kvadrati Z 20 i Z 19. Azimut 92°.

Grob s naknadnim sahranjivanjem. Uz unutrašnju stranu sjevernoga zida su položene kostii prvobitno sahranjenog mrtvaca. Od naknadno sahranjenog mrtvaca očuvane su samo noge i uz trup položena desna podlaktica.

Vel. zidane grobnice trapezoidnog oblika: 170 cm × 67 cm. Zidići su bili uništeni na istočnoj, zapadnoj polovini južno i južnoj polovini zapadne strane. Nađeni su tragovi maltera. Dno je popločeno, ploče idu na mjestima preko čitave širine zidova (crtež 3). Bez priloga.

Grob 11.

Kvadrat A 19. Azimut je bio 67°.

Grob s obložnim pločama je nađen u sasvim uništenom stanju. Na mjestu su zatečene samo dvije obložne ploče jedne od uzdužnih stranica. Bez priloga.

Grob 12.

Kvadrat A 19. Azimut 86°.

Vel. skoro uništenog zidanog groba: 165 cm × 45 cm. Na mjestu su nađena na svakoj od uzdužnih stranica po dva lomljenca iz najdonjega reda okvirnog zidića. Bez priloga.

Grob 13.

Kvadrat A 19. Azimut je bio 79°.

Od zidanog groba su nađena samo dva lomljenca iz najdonjega reda okvirnog zidića na jednoj od uzdužnih stranica. Bez priloga.

Grob 14.

Kvadrati B 19 i B 18. Azimut 92°.

Bez tragova kostiju.

Vel. zidanog groba sa zaokruženim uglovima: 200 cm × 60 cm. Dno je popločeno. Bez priloga.

Grob 15 (sl. 10) .

Kvadrat Y 19. Azimut 83°.

Grob s naknadnim sahranjivanjem. Kostii prvobitno sahranjenog mrtvaca su nađene na kupu uz istočni završetak groba (lubanja, zdjelica, noge). Od naknadno sahranjenog kostura (v. 166 cm) su ostale očuvane samo noge.

Vel. groba s obložnim pločama (očuvane samo na istočnoj, južnoj i djelomice sjevernoj strani): 193 cm × 45 cm × 24 cm. Dno je bilo popločeno, ali su ostale na mjestu samo ploče na istočnoj polovini groba. Bez priloga.

Grob 16.

Kvadrat Z 19. Azimut 78. Stanje kao kod groba 13.

Grob 17.

Kvadrati A 19, Z 19 i Z 18. Azimut 75°.

Grob s naknadnim sahranjivanjem. Uz sjeveroistočni ugao su položili lubanju prvobitno sahranjenog mrtvaca. Od naknadno sahranjenog mrtvaca (v. 159 cm) očuvane su samo noge.

Vel. uglavnom zidanog (očuvan je samo najdonji red lomljenaca) groba: 160 cm × 36 cm. Na istočnoj strani groba je obložna ploča. Dno je popločeno. Bez priloga.

Grob 18.

Kvadrati Y 19 i Y 18. Azimut 84°.

Od kostiju je nađen samo dio donje čeljusti.

Vel. zidanog groba (očuvan je samo najdonji red lomljenaca): 160 cm × 43 cm. Dno je popločeno.

Grob 19 (sl. 11).

Kvadrat V 18. Azimut 112°.

Odlično očuvan kostur mladog muškarca (v. 177 cm). Lubanja je okrenuta prema jugu, noge su u obliku slova x, desna ruka položena u krilo, a lijeva uz trup, s prstima na vrhu bedrene kosti.

Vel. groba s rijetko postavljenim obložnim pločama: 197 cm × 46 cm × 25 cm.

U grobnom sipu su nađena dva ulomka antičke grnčarije. Uz vanjsku stranu zglobova lijeve podlaktice ležao je brončani okvir spone (C 1).

Grob 20.

Kvadrat V 18. Azimut 73°.

U grobu su nađene u poremećenom stanju kosti od dvije odrasle osobe (v. jedne 157 cm).

Vel. zidanog groba sa zaokruženim uglovima: 187 cm × 52 cm × 23 cm. Lomljenci su vezani malterom, unutrašnje površine zidova su morale biti ožbukane. Dno je bilo popločeno, ali su bile ploče na istočnoj strani dignute kod spoliranja groba. Bez priloga.

Opis nalaza

A. Keramika.

1. Gornji dio žućkastocrvene zdjelice (inv. br. S 3215). Jednostavno oblikovani rub ušća je oštro odvojen od trupa. Grob 7. Vel. 3,6 cm × 2,7 cm × 0,6 cm.

B. Željezo.

1. Nož (inv. br. S 3214, tab. I, 6) s ravnim hrptom i prema vrhu lagano povijenom oštricom. Grob 9. Duž. 11,9 cm, maks. š. 1,6 cm, maks. deb. 0,4 cm.

C. Bronca.

1. Lijevana predica s jednako izrađenim trnom (inv. br. S 3209, tab. 1,1), trokutnog presjeka, koji je na završetku lagano povijen. Grob 19. Vel. okvira: 3,4 cm × 2,4 cm × 0,6 cm, vel. trna: 2,7 cm × 0,7 cm × 0,6 cm.

2. Lijevana predica (S 3210, tab. I, 2). Grob 9. Vel. 3,4 cm × 2,3 cm × 0,65 cm.

3. Naušnica (inv. br. S 3211, tab. I, 5) rastavljenih krajeva od žice, s petljom na donjoj strani karičice i uz lijevu stranu petlje letovanim okvirom od uskoga lima, koji je ispunjen staklenim uloškom svijetlozelene boje. Grob 4. Vel. 2,1 cm × 3,1 cm, deb. karičice 0,15 cm.

4. Lijevana naušnica (inv. br. S 3212, tab. I, 4) rastavljenih krajeva. Karičica završava na jednoj strani u šiljak, a na drugoj u kocku okresanih uglova. Grob 8, kod desnoga uha. Vel. 2,5 cm × 3,1 cm, maks. deb. karičice 0,2 cm, kocke 0,6 cm.

5. Kao pod br. 4 (inv. br. S 3213, tab. I, 3). Grob 8, kod lijevoga uha. Približna vel. 2,7 cm × 5 cm, maks. deb. karičice 0,2 cm, kocke 0,6 cm.

2. Ranosrednjovjekovni grobovi kod sv. Mikule.

Približno 1 km južno od brda Mrmonigla (vrh, kota 382) nalazi se uz put, koji spaja Tinjan, Mali Ježenj i sv. Petar u Šumi, ovalna glavica, koju naziva narod Sv. Mikula. Na parceli zvanoj Vrtlača (vlasnik M. Hekić iz sela Glušćići) bio je nađen oko god. 1940. kosturni grob, obložen antičkim krovnim opekama, dok su kakvih 200 m prema sjeveroistoku dolazili kod obrađivanja zemljišta često na vidjelo kosturni grobovi s vapnenačkim obložnim pločama.

Vjekoslav Bratulić je poslije sondažnog zahvata u Frančinima učinio sondu i na ovom nalazištu te je našao neki zid i jedan grob koji je samo utvrdio i zatrpao.³ S njegovim znanjem i pristankom, pristupio sam nakon izvršenog iskapanja u Frančinima dokumentaciji zatrpanoga groba i njegove okoline.

Zatrpani grob (grob 2 na crtežu 4) nalazio se uz samo sjeverno lice 45 cm. š. kasnoantičkog zida (sl. 13), koji ide od istoka prema zapadu s laganim sjevernim otklonom na zapadnoj strani. Sam zid je bio stavljen na prirodnu vapnenačku formaciju, a očuvan je u visini 32 cm. Slijedio sam ga u duž. 4,15 m. U zapadnoj polovini nalazi se iznad njega 56 cm široki mladi zid, koji je orijentiran još više prema sjeveru (slike 12 i 13, crtež 4). Između jednoga i drugoga zida se nalazi 10 cm debeli sloj tamnosmeđe zemlje. Grob 2 je orijentiran u istom smjeru kao mladi zid (azimut je 110°). U njemu je nađen kostur (v. 170 cm) oko 25 godina staroga muškarca (sl. 13). Grobna jama je bila iskopana sve do živca (-125 cm), na koji su položili mrtvaca, pa je nađen kostur zbog neravne površine živca u polusjedećem stavu. Ruke su zauzimale isti položaj kao u grobovima 1,5 i 8 u Frančinima. Ispod zdjelice, na koljenu i kod pete se nalazila po jedna lubanja prethodno sahranjenih mrtvaca. Grobna jama je bila u zapadnoj polovini obložena na sjevernoj i južnoj strani s okomito postavljenom pločom; iznad kostura su nađene poklopne ploče (mrtvaca su poslije sahrane pokrili najprije tankim slojem grobnoga sipa), na koje su stavili 36 cm deb. sloj grobnoga sipa i konačno, na već vidljivu površinu, još jedan sloj 7 cm deb. ploča. U grobnom sipu su se nalazili tragovi ugljena. U grobu nije bilo priloga.

Malo južno od istočnog dijela kasnoantičkog zida je došao na vidjelo grob 110 cm v. djevojčice (sl. 12). Azimut kostura je 102°. Ležao je na vapnenačkim pločama i antičkim tegulama. Ruke su bile položene u krilo, dok se iznad lubanje i prsnoga koša nalazila veća vapnenačka ploča koja je i zdrobila lubanju. U grobnom sipu je bilo dosta kamenja, maltera i ulomaka na lončarskom kolu izradene kasnoantičke i ranosrednjovjekovne keramike kućne proizvodnje. Uz desno i lijevo uho je nađena po jedna brončana naušnica (B 1 i B 2).

Opis nalaza

A. Keramika.

1. Dio prema vani ispruženog ušća (inv. br. S 3250, tab. II, 1) srednje velikog lonca crne boje sa zaokruženim rubom. Glini su dodana zrnca kvarcitnog pijeska. Grob 1, kod lubanje. Vel. 3,8 cm × 2 cm × 0,6 cm.

2. Dio zdjelice (inv. br. S 3251, tab. II, 2) crvenkaste boje sa zaokruženim i odvojenim rubom. Ukrašen je lagano utisnutom crtom nepravilnog oblika. Grob 1, u sipu. Vel. 6 cm × 3,9 cm × 0,7 cm.

3. Dio prema vani ispruženog ušća (inv. br. S 3252) srednje velikog lonca smeđe boje s čunjasto odrezanim rubom. Glini su dodana zrnca kvarcitnog pijeska, ali u manjoj mjeri nego pod br. 1. Grob 1, u sipu. Vel. 4 cm × 2,2 cm × 0,6 cm.

4. Dio trupa (inv. br. S 3253) kasnoantičkog lonca crvene boje s tragovima vatre na vanjskoj površini, koja je na ramenu ukrašena usporedno teku-

³ O. c. str. 231-232.

ćim rebrima i žljebovima. Glini su dodana zrnca kvarcitnoga pijeska kao pod br. 3. Grob 1, u sipu. Vel. 6,2 cm × 6 cm × 0,6 cm.

5. Dio čaše (inv. br. S 3254) žućkaste boje. Grob 1, u sipu. Vel. 4,9 cm × 5 cm × 0,6 cm.

B. Bronca.

1. Naušnica (inv. br. S 3216, tab. I, 8) od žice s kvačicama na krajevima rastavljene karičice. Grob 1, uz desno uho. Vel. 4,1 cm × 4,5 cm, maks. deb. karičice 0,15 cm.

2. Naušnica (inv. br. S 3217, tab. I, 7) od žice koja završava na rastavljenim krajevima karičice u oštricu. Grob 1, uz lijevo uho. Vel. 1,9 cm × 2,3 cm, maks. deb. karičice 0,11 cm.

3. Ranosrednjovjekovna profana građevina kod Frančina.

U toku iskapanja u Frančinima povučena je 19. listopada manja sonda i na parceli Nefata Slobodana oko 100 m sjeverozapadno od groblja (između boksitne jame i puta koji prolazi oko 125 m južno od kuća), gdje su po pričanju vlasnika vadili iz još preostalih ostataka manje građevine pačetrovnog tlocrta kamenje za gradnju te našli kod toga brojne ulomke grnčarije i jedno ognjište. Sonda je pokazala da je bio objekat potpuno spoliran; nađeno je samo nešto ulomaka na lončarskom kolu izradene kasnoantičke i ranosrednjovjekovne keramike, jedan potpuno izlizani brončani novčić i nekoliko komadića ugljena. Pod je bio od zbijene zemlje, na kojoj su ležale krovne pločice.

Opis nalaza

A. Keramika.

1. Ulomak (inv. br. S 3248) crne boje s plastičnim rebrom, u koji su okomito utisnute udubine. Vel. 3,6 cm × 3,2 cm × 0,5 cm.

2. Devet ulomaka (inv. br. S 3255) neke dobro pečene grafitirane posude crvene boje.

3. Šest ulomaka (inv. br. S 3256) neke dobro pečene posude žućkastocrvene boje s vodoravno urezanim žlijebom.

B. Bronca.

1. Potpuno izlizani kasnoantički novčić. Priječnik 1 cm.

4. Ranosrednjovjekovna profana građevina kod crkve sv. Lucije.

V. Bratulić je izveo manji arheološki zahvat i kod crkve sv. Lucije, koja se nalazi na pola puta između Heka i Velikog Ježenja. Tu su god. 1953. naišli radnici kod kopanja kanala za vodovodne cijevi na ugaoni dio neke građevine. Idući tragom zidova došli su na vidjelo ostaci neke manje pačetvorne građevine,⁴ koju sam 20. listopada 1956. god. izolirao i detaljno istražio.

⁴ O. c. str. 232-233.

Kako je već V. Bratulić utvrdio, građevina spada u manji objekat (sl. 14) pačetrovornog tlocrta (5,45 cm × 7,95 cm) s organski vezanim 62 cm š. sjevernim, južnim i istočnim zidom, dok je bio zapadni 50 cm š. zid s 1,25 m š. ulazom naknadno(?) umetnut između zapadnih završetaka sjevernog i južnog zida, koji idu preko njega za 35 cm. Zapadni zid se razlikuje od ostalih i po tome, da nema u temeljnom dijelu arhitektonske stope. Zidovi su bili građeni čekićem okresanim vapnenačkim lomljencima, koji su bili vezani malterom od slabo gašenog vapna i boksitne zemlje, u kojoj su bila i manja boksitna zrnca. U samom objektu nađeno je odmah ispod travnate površine pet mletačkih solda iz 17. st. i nešto ulomaka fajanse. Slijedi neizjednačeno debeli sloj ruševine (malter, kamenje i na dnu krovne pločice), koji je ležao na crvenoj zemlji i djelomice na prirodnoj vapnenačkoj formaciji. Na mjestima koja su u tlocrtu (crtež 5) označena nalazio se ispod ruševine sloj pepela. U jugozapadnom dijelu građevine je nađeno ispod ruševine nešto ulomaka na lončarskom kolu izrađene grnčarije, četiri željezna čavla, od brončanog lima savijeni tulac i brončani zvončić, dok je u samom sjeveroistočnom uglu, gdje je bio sloj ruševine najdeblji, nađeno ispod njega više ulomaka lonca crne boje i dijelovi posude A 6. Više ulomaka grnčarije, između ostaloga i dijelovi lonca A 5, bilo je nađeno u blizini ulaza ispred zapadnog zida.

Opis nalaza

A. Keramika.

1. Tri ulomka (inv. br. S 3261, tab. II, 5) ušća srednje velikog kotlića(?) smeđe boje s kratkim vratom i naglašenim, prema unutrašnjoj strani zaokruženim rubom. Priječnik otvora 11 cm, očuvana v. 3 cm, deb. stijene 0,6 cm.

2. Dio prema vani ispruženog ušća (inv. br. S 3262) manjeg lonca s tankim rubom. Vel. 3,9 cm × 2 cm × 0,3 cm.

3. Dio prema vani ispruženog ušća (inv. br. S 3263, tab. II, 4) manjeg lonca smeđe boje sa zaobljenim rubom. Vel. 4 cm × 2,4 × 0,5 cm.

4. Ulomak stijene (inv. br. S 3264, tab. II, 3) neke posude crvenkastosmeđe boje s rebrom trokutnog presjeka. Vel. 4,4 cm × 3,7 cm × 0,8 cm.

5. Brojni ulomci (inv. br. S 3265, tab. II, 6a i 6b) većeg lonca smeđe boje s tragovima vatre na vanjskoj površini. Rame je ukrašeno apliciranim plastičnim rebrom, u koje su prstima utisnute udubine. Ušće s polukružnim rubom je lagano ispruženo prema vani.

6. Dijelovi posude (inv. br. S 3266) crvenožučkaste boje, izrađene u obliku prisječenog lijevka s lagano proširenim dnom. Vanjske površine su premazane žutom glazurom. Priječnik dna je 10,5 cm, očuvana v. 6,2 cm, deb. stijena 0,8 cm.

B. Željezo.

1. Četiri čavla, tri s okruglom glavicom. Duž. 7,9 cm, 7 cm, 6,8 cm i 3,2 cm.

C. Bronca.

1. Sold dužda Ant. Priulija (1618–1623).

2. Tri solda dužda Fr. Erizzija (1631–1646).

3. Sold dužda Dom. Contarinija (1659–1679).

4. Loptoliko zvonce (inv. br. S 3223, tab. I, 9) od lima s uškom, vodoravnim rebrom na spoju polukalota, uzdužnim prerezom na donjoj polukaloti i željeznom jagodom u šupljini. Vel. 1,8 cm × 2,3 cm.

5. Od lima savijeni tulac (inv. br. S 3257). Priječnik otvora 0,6 cm, duž. 2,4 cm.

D. Staklo.

1. Dio stijene (inv. br. S 3259) manje čašice svijetle boje s donjim dijelom aplicirane drške. Vel. 1,7 cm × 2,5 cm.

E. Kamen.

1. Mikrolitski nožić (inv. br. P 6991, tab. II, 7) od kremena. Vel. 0,9 cm × 1,4 cm × 0,25 cm.

2. Dio brusa (inv. br. S 3260). Vel. 7,5 cm × 6 cm × 3,7 cm.

5. Kronologija i zaključci.

Iskopani dio groblja u Frančinima ide po nađenom grobnom inventaru u razdoblje između početka druge trećine VI st. i pol. VII st.

Brončana predica iz groba 19 s trnom trokutnog presjeka i odebljanom, pa strmo odrezanom bazom pripada na tlima Italije jednostavnim sponama gotškoga tipa.⁵ I sjeverno od Alpa su predice opisanog tipa datirane po grobovima s novcem u drugu Wernerovu grupu (520–550).⁶

Brončane naušnice iz groba 4 i groba 8 idu u VII st.

Naušnica s petljom na donjoj strani karičice i flankiranim cilindričnim okvirom od lima sa staklenim uloškom ide u grupu naušnica s košaricom, koja se izoblikovala na području Blatnog jezera (polazna forma su bile kasnoantičke zlatne naušnice s masivnom košaricom).⁷ U najnovijim studijama⁸ skrenuta je naročita pažnja na izgled donjega dijela karičice, jer se pokazalo, da su bile nađene u langobardskim grobovima samo naušnice s obručom na donjoj strani karičice, koji je flankiran s košaricom raznih oblika i izrade. Naušnice s petljom umjesto obruča i košaricom raznih oblika i izrade dosada nisu bile nađene u langobardskim grobovima, pa su se prema tome takve naušnice, koje su bile nađene na području Blatnoga jezera, u groblju Bled I, Reichenhallu itd., izoblikovale na području Blatnoga jezera tek poslije odla-

⁵ N. Aberg, *Die Goten und Langobarden in Italien*, Upsala 1923, str. 11.

⁶ J. Werner, *Münzdatierte austrasische Grabfunde*, Berlin und Leipzig 1935, str. 34–35, Taf. 1 A, 9 (Weimargrab 84); H. Stoll, *Die Alamannengräber von Hailfingen in Württemberg*, Berlin 1939, str. 23; J. Werner, *Das alamannische Gräberfeld von Bülach*, Basel 1953, str. 24, spona u grobu 29.

⁷ N. Fettich, *Studien zur Geschichte der späthunischen Metallkunst*, *Archeologia Hungarica*, Bd. XXXI, Budapest 1951, str. 170, tab. XL, XLI.

⁸ J. Kastelic, *Les boucles d'oreilles a corbeille en Slovenie*, *Archeologia Jugoslavica*, II, Beograd 1956, str. 119 sl.

ska Langobarda u Italiju, tj. poslije god. 568. Iz ovoga područja su doprle preko teritorija, koji su već čvrsto naseljavali Slaveni, sve do zapadnih granica Bavarske, do Furlanije i Jadranske mora. I pojavu naušnice u grobu

4 u Frančinima treba tražiti u spomentom pravcu (Blatno jezero) i vremenu (poslije god. 568). Najbliži srodni primjerci su iz groblja Bled I (grobovi 286 i 297), gdje idu u najmlađu grupu B VI,⁹ a to znači u drugu pol. VII st. i groba 5/1956 u Ziegelfeldu kod Lörcha (gornja Austrija), koji je bez dovoljne analize stavljen na poč. VII st.¹⁰ U istu grupu kao naušnica u grobu 4 u Frančinima, i to vjerojatno na početak grupe, idu i srebrne i brončane naušnice sa samom petljom na donjem dijelu karičice, koje su nađene u Čelegi kod Novigrada (dvije srebrne naušnice u grobu 12 iz pol. VII st.)¹¹ i Mejici kod Buzeta (grob 129),¹² pa je time data osnova za međusobno vremensko povezivanje svih nalaza na u VII st. etničko slavenskom odnosno miješano slavensko-avarskom, slavensko-romanskom i event. slavensko-germanskom području.

Brončane naušnice s kockom okresanih uglova na jednom kraju karičice se javljaju već u kasnoj antici;¹³ osobito često ih susrećemo dalje u alamanskim grobovima iz VI-VII st.,¹⁴ pa u istovremenim franačkim grobovima u Porajnju.¹⁵ Naušnice iz groba 8 u Frančinima stavljam u pol. VII st., budući da se grob nalazi u blizini groba 4, i u jugoistočnom, najmlađem dijelu groblja.

Većina grobova u Frančinima pripada romanskim starosjediocima. Na taj zaključak navodi odsustvo bilo kakvih barbarskih pogrebnih običaja, u jednom slučaju (grob 9) porodični značaj groba, pa na kraju u vezi sa samom datacijom iskapanog dijela groblja (većina grobova ide u razdoblje između bizantinske reokupacije Istre, tj. od god. 539 do prvih slavenskih upada u Istru oko god. 600) grobna arhitektura. Malterom zidani i ožbukani grobovi, a takvi su nađeni u Istri već u kasnoj antici (Ovčjak kod Mrčane,¹⁶ Lakuža kod Peroja¹⁷) u razdoblju sahranjivanja u Frančinima su bez sumnje rad romanskih starosjedilaca (do naseljavanja Slavena u Istru dolazi tek poslije god. 611), osobito kad je još poznato iz najnovijih iskapanja, da su Slaveni u Istri preuzeli od starosjedilaca drugi tip grobova, tj. grobove s obložnim pločama (Sovinjsko Brdo, grobovi iz VII st.¹⁸ Čelega kod Novigrada, grobovi iz pol. VII st.,¹⁹ Žminj, groblje iz IX, X i prve pol. XI st.,²⁰ a zidane grobnice samo izuzetno u slučaju potpune asimilacije (Kacavanac kod Dvagrada, grobovi 17 IX, X st.²¹ U Frančinima su bili sahranjeni romanski starosjedioci i

⁹ O. c. str. 127.

¹⁰ E. Kloiber, *Die Gräberfelder von Lauriacum, Das Ziegelfeld*, Linz 1957, str. 179.

¹¹ B. Marušić, *Zgodnjesrednjeveško grobišče v Čelegi pri Novigradu* (u rukopisu).

¹² B. Marušić, *Staroslovanske in neke zgodnjesrednjeveške najdbe v Istri*, AV SAZU VI/I, Ljubljana 1955, tab. I, 6.

¹³ E. Kloiber, o. c. (grob 9/1952 - tab. LV, 3, grob 23/1952 - tab. XLVI, 8 i grob 1/1953 - tab. LV, 4).

¹⁴ H. Stoll, o. c. str. 18.

¹⁵ H. Kühn, *Die germanische Bügelfibel der Völkerwanderungszeit in der Rheinprovinz*, Bonn 1940, str. 269, sl. 107.

¹⁶ B. Marušić, *Tri poznoantične najdbe iz Istre*, AV SAZU, IX/I, Ljubljana 1958 (u tisku).

¹⁷ Neobjavljeno (do nalaza je došlo u mjesecu rujnu 1957. god.).

¹⁸ Neobjavljeno (veće sondažno iskapanje izvedeno je u mjesecu srpnju 1958. god.).

¹⁹ B. Marušić, o. c. (*Zgodnjesrednjeveško grobišče*).

²⁰ B. Bačić, *Starohrvatsko groblje u Žminju u Istri*, *Starohrvatska Prosvjeta*, III ser. sv. 6, Zagreb 1958, str. 79, tab. VII.

²¹ Neobjavljeno (sistematsko iskapanje izvedeno je u mjesecu svibnju 1957. god.).

u grobovima s obložnim pločama od vapnenca (takvi grobovi su nađeni u Istri isto već u kasnoj antici),²² iako bi tu mogao biti izuzetak dječji grob 4 iz pol. VII st. zbog u grobu nađenih naušnica. Novom stanovništvu (Slavenima) bi mogao pripadati i jednostavno u zemlju ukopani djevojački grob 8 sa na površini označenim granicama iz pol. VII st., jer se po konstrukciji razlikuje od ostalih grobova (i u većini germanskih grobova merovinškog razdoblja su bili mrtvaci jednostavno ukopani u zemlju;²³ u Castel Trosinu npr. pripadaju Langobardima najjednostavniji, a ujedno najbogatiji grobovi).²⁴ Spomenuto etničko atribuiranje groba 8 je ipak iznijeto u obliku radne hipoteze, jer se jednostavni u zemlju ukopani grobovi javljaju na području rimskog carstva već u kasnoj antici²⁵ i pošto ukazuje položaj ruku očito na kršćanstvo,²⁶ dok o preostacima iz poganskih vjerovanja i pogrebnih običaja nema ni traga.

S obzirom na utvrđeni etnički značaj groblja bi se morala nalaziti u sastavu groblja crkve koje se skromni ostaci nalaze možda na neistraženom zemljištu.

Začuduje mali broj dječjih grobova i kostura, što predstavlja izuzetnu pojavu u ranosrednjovjekovnim grobljima uopće. Nije isključeno, a na to me upućuju u bližoj i daljoj okolini Frančina nađeni ostaci osamljenih manjih ranosrednjovjekovnih profanih građevina, o čemu će biti još govora, da pripada groblje pastirima i dijelovima njihovih porodica, koje su tu boravile samo privremeno na prolazu od brdovite unutrašnjosti (Čičarija, područje oko Učke), gdje su im bila mjesta stalnog boravka, prema moru, gdje su, kao još i danas, pasli svoja stada u toku zimskih mjeseci i natrag. Ovoj hipotezi bi odgovarala orijentacija grobova: većina njih (grobovi 1, 7, 8, 9, 10 i 14) ide u mjesec travanj ili rujan odnosno veljaču, ožujak i listopad (grobovi 2, 3, 4, 5, 12, 13, 15, 16, 17, 18); iz svibnja odnosno kolovoza su grobovi 6 i 19, grob 11 ide u siječanj ili studeni, dok iz prosinca, lipnja i srpnja nema nijednoga groba.²⁷

Samo dva istražena groba s nalazišta sv. Mikule ne pružaju osnove za stvaranje opširnijih zaključaka. Zasada se može samo pretpostaviti, da se vjerojatno radi o nalazu koji se vremenski poklapa s grobljem u Žminju, budući da su i tamo nađene naušnice, koje su istoga tipa kao naušnice u djevojačkom grobu 1.²⁸ Ali i kod ove tvrdnje je potreban izvjestan oprez sve dok ne bude istraženo čitavo groblje. Naušnice (srebrne i brončane) s kvačicama na svakom kraju rastavljene karičice se javljaju izvan Istre od kasne antike (Pano-

²² B. Marušić, o. c. (Tri poznoantične najdbe; nalazište Betegenica kod Peroja).

²³ E. Salin, *La civilisation merovingienne*, P. II, Paris 1952, str. 95.

²⁴ R. Mengarelli, *La necropoli barbarica di Castel Trosino presso Ascoli Piceno*, *Monumenti antichi*, vol. XII, Milano 1902, str. 174.

²⁵ E. Salin, o. c. str. 94; E. Kloiber, o. c. str. 23 i tlocrt groblja.

²⁶ E. Kloiber, o. c. str. 170-171.

²⁷ B. Škerlj, *Orientacija grobov v nekaterih srednjeveških grobiščih Slovenije*, AV SAZU, III/I, Ljubljana 1952, po III metodi na strani 113.

²⁸ B. Bačić, o. c. tab. V, 6, 7 (grob 82, dvije brončane naušnice s petljom i kvačicom), tab. IV, 9 (grob 69, jedna brončana naušnica sa zašiljenim krajevima); iskapanja u 1956. god. i 1957. god. (neobjavljeno) su dala još više sličnih naušnica (grobovi 89, 140, 173, 193/1, 192, 209, 216 i 226); J. Hruby, *Staro Mesto*, Praha 1955, str. 223 stavlja jednostavne brončane naušnice ovalnog oblika sa zašiljenim krajevima u VIII st.

B. Marušić

Sl. 1. Frančini, pogled sa zapada na iskopani dio groblja
Sl. 2. Frančini, pogled s juga na grobove 5, 6 i 7

Sl. 3

Sl. 5

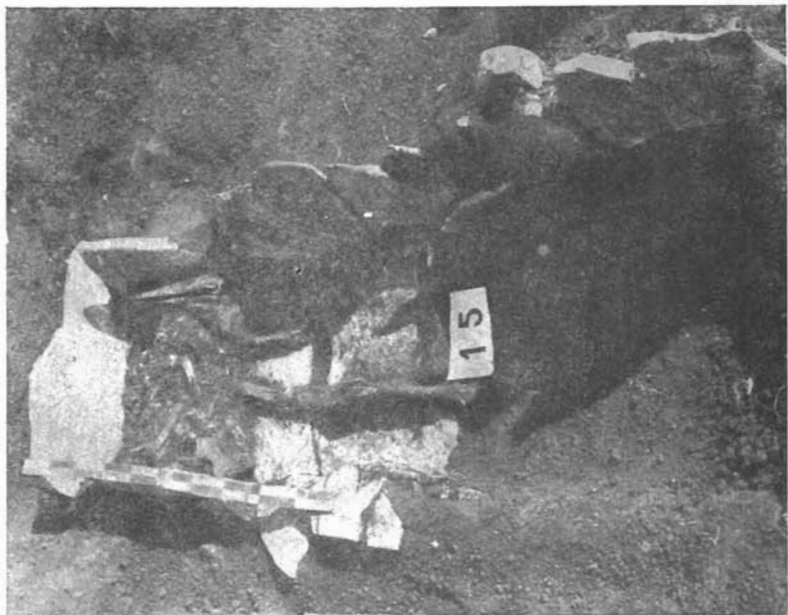
Sl. 4

Sl. 3. Frančini, grob 1 sa srušenim pokrovnim pločama
Sl. 4. Frančini, grob 2 s naknadnim sahranjivanjem
Sl. 5. Frančini, grob br. 3

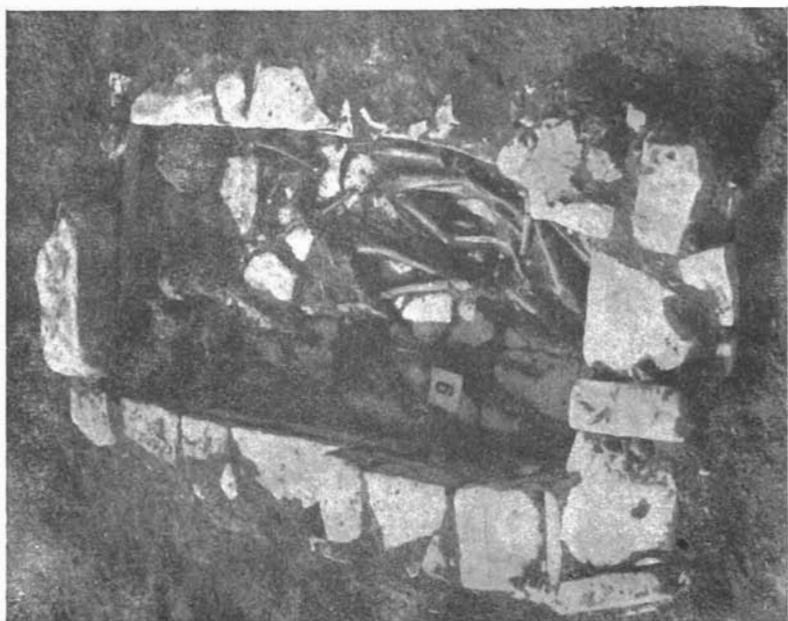

Sl. 6. Frančini, grob br. 5
Sl. 7. Frančini, grob br. 7
Sl. 8. Frančini, grob br. 8

Sl. 10. Francini, djelomično uništeni grob br. 15

Sl. 9. Francini, obiteljski grob br. 9 s naknadnim sahranjivanjem

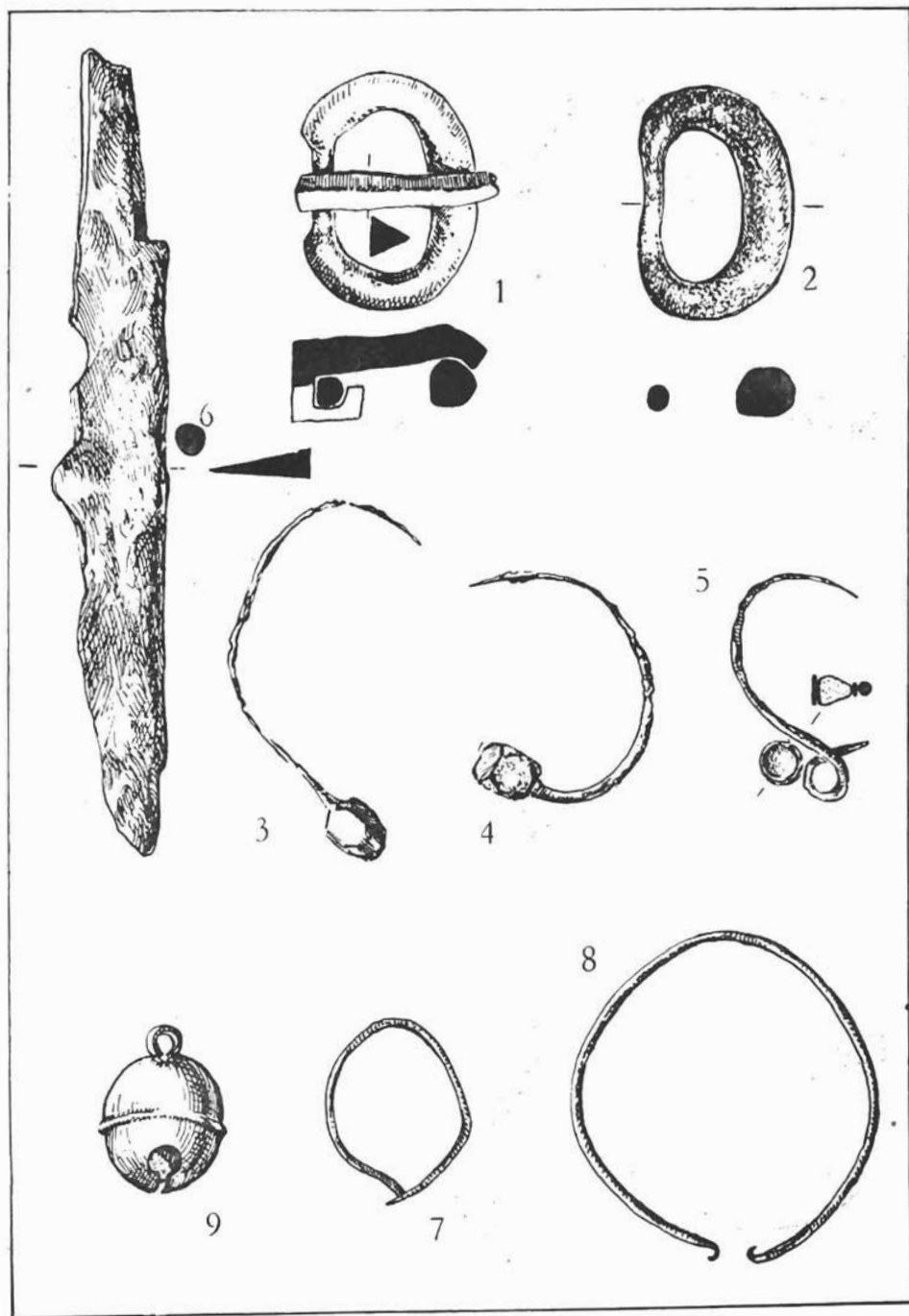

Sl. 11. Frančini, grob br. 19
Sl. 12. Sv. Mikula, grob br. 1

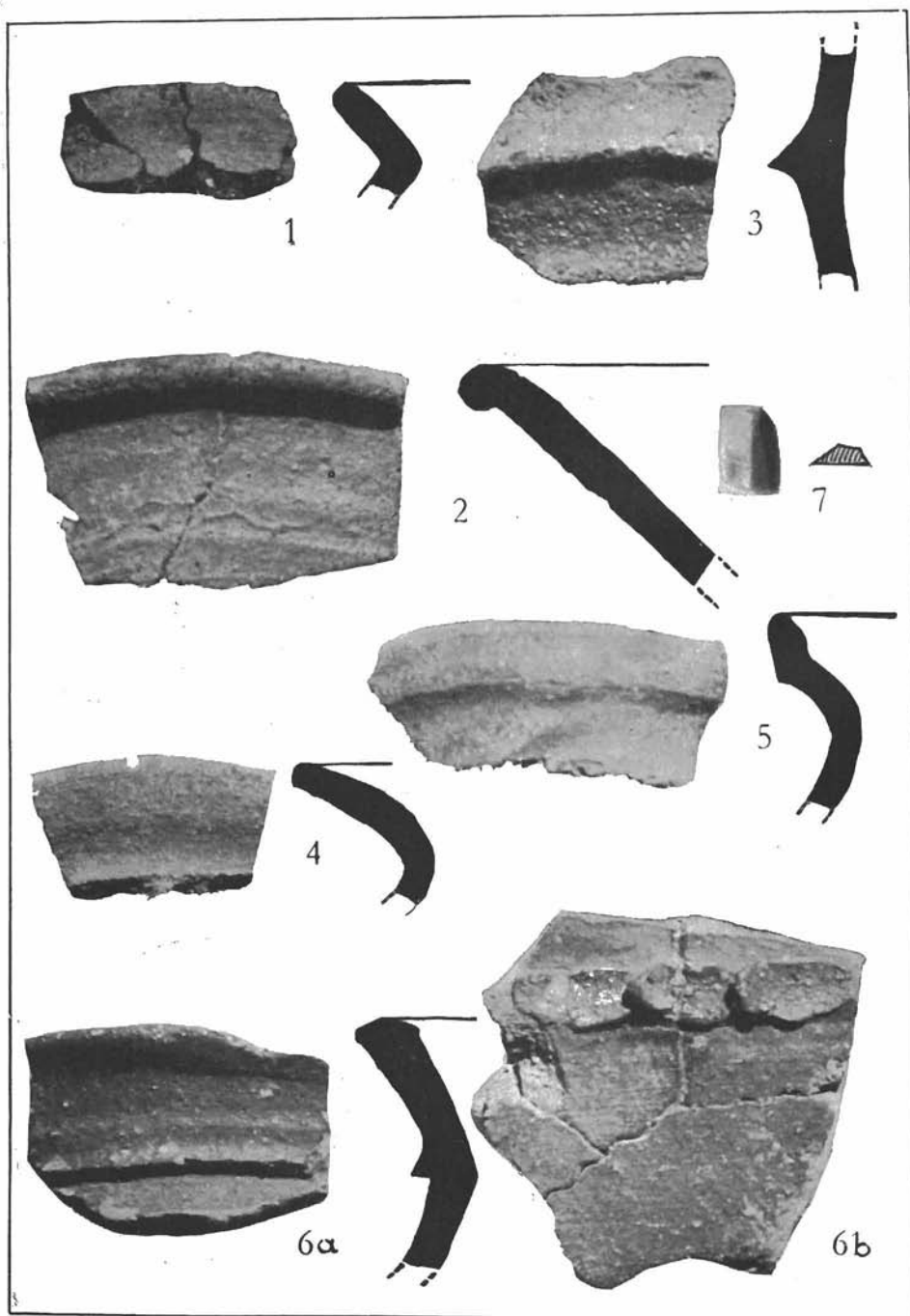

Sl. 13. Sv. Mikula, grob br. 2

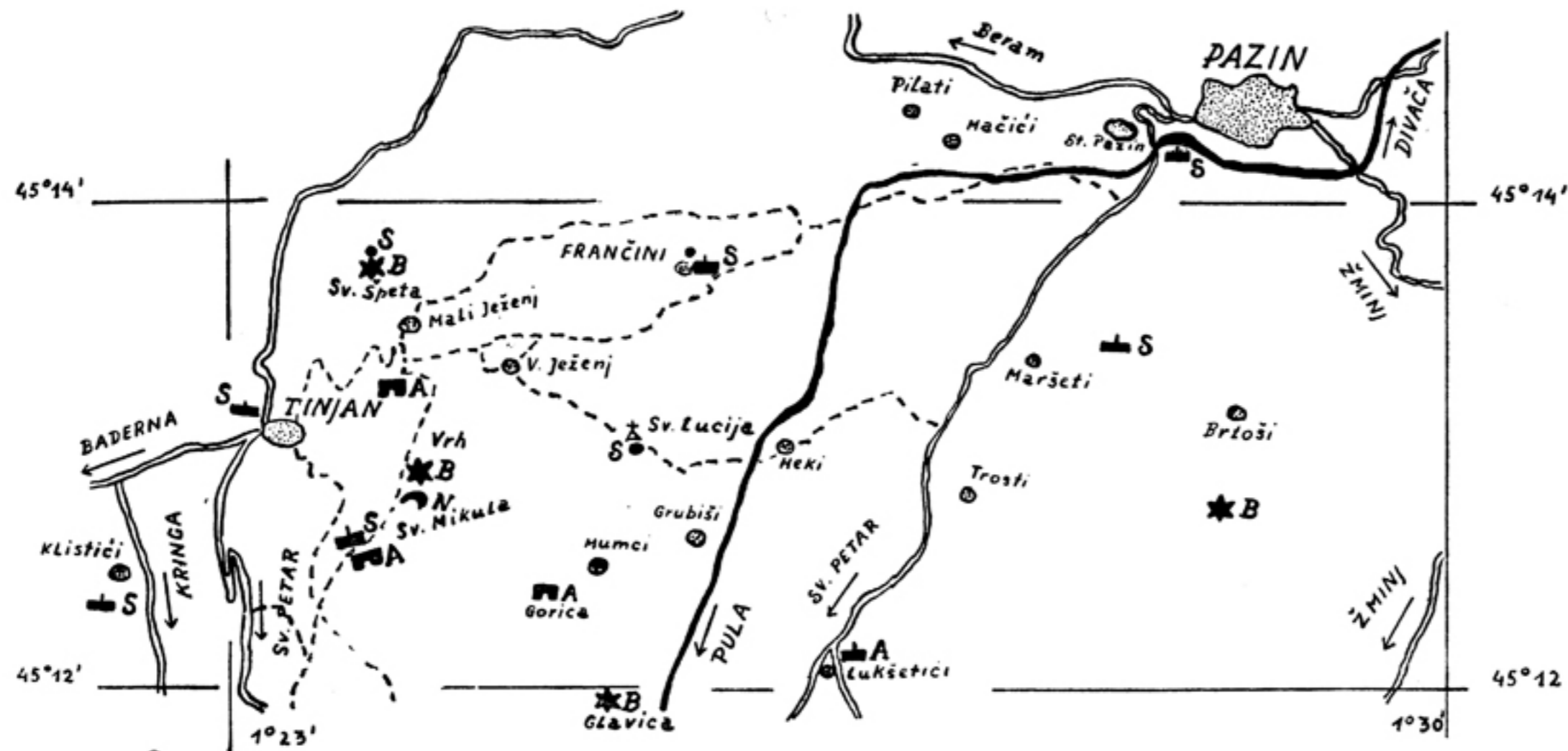
Sl. 14. Sv. Lucija. Pogled sa sjeveroistoka na iskopanu ranosrednjovjekovnu građevinu

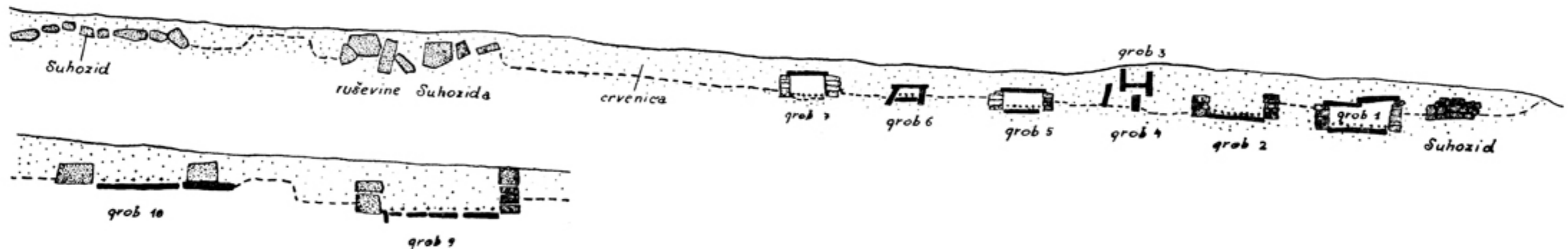
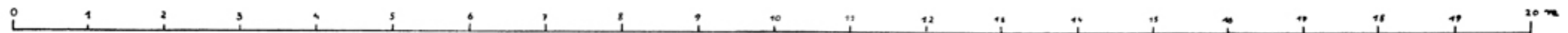
1, Frančini, grob br. 19; 2-6 Frančini, grob br. 9; 3 i 4 Frančini, grob br. 8; 5, Frančini, grob br. 4; 7 i 8. Sv. Mikula, grob br. 1; 9, Sv. Lucija. Mjerilo 1 : 1.

1 i 2. Sv. Mikula; 3-7. Sv. Lucija. Mjerilo 1 : 1.

Crtež 1. Situaciona karta nalazišta

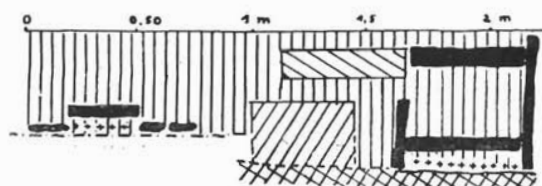
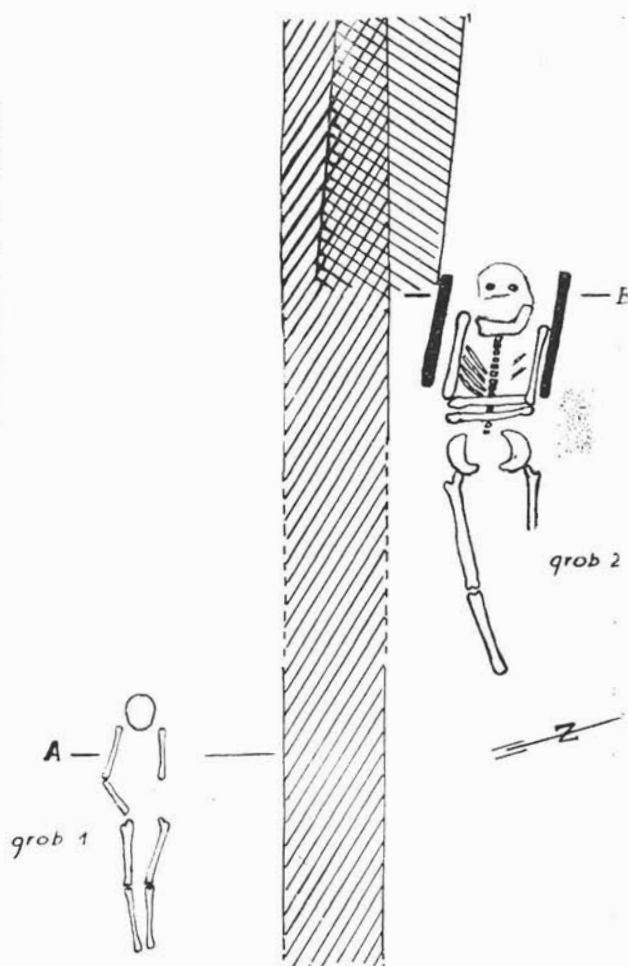

Crtež 3. Francini. Presjek c-d

Crtež 2. Francini. Presjek a-b

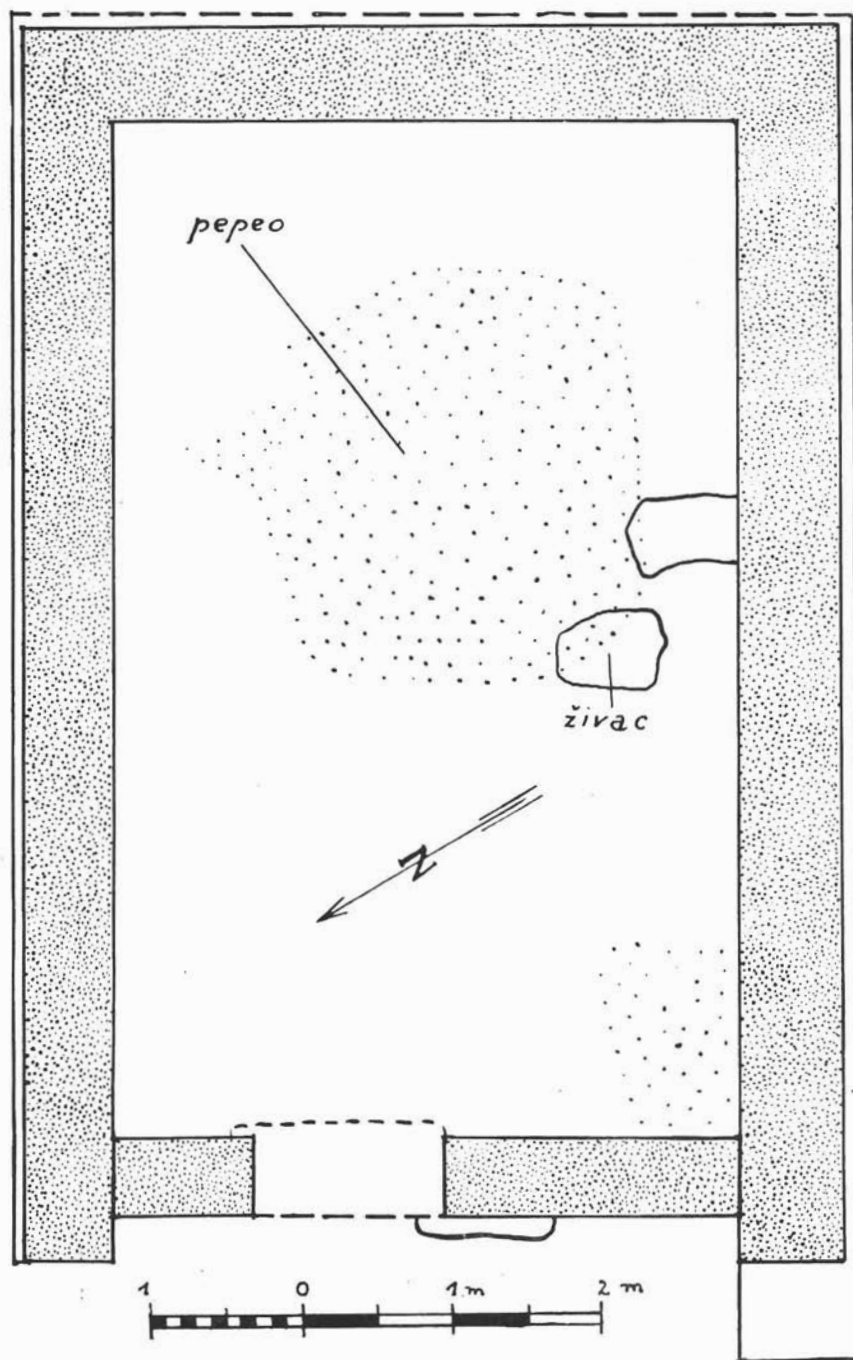
Legenda

- kasnoantički zid*
- ranosrednjovjekovni zid*
- ploča od vapnenca*
- tamna zemlja s kamenjem*
- živac*
- pepeo*
- kosturi*

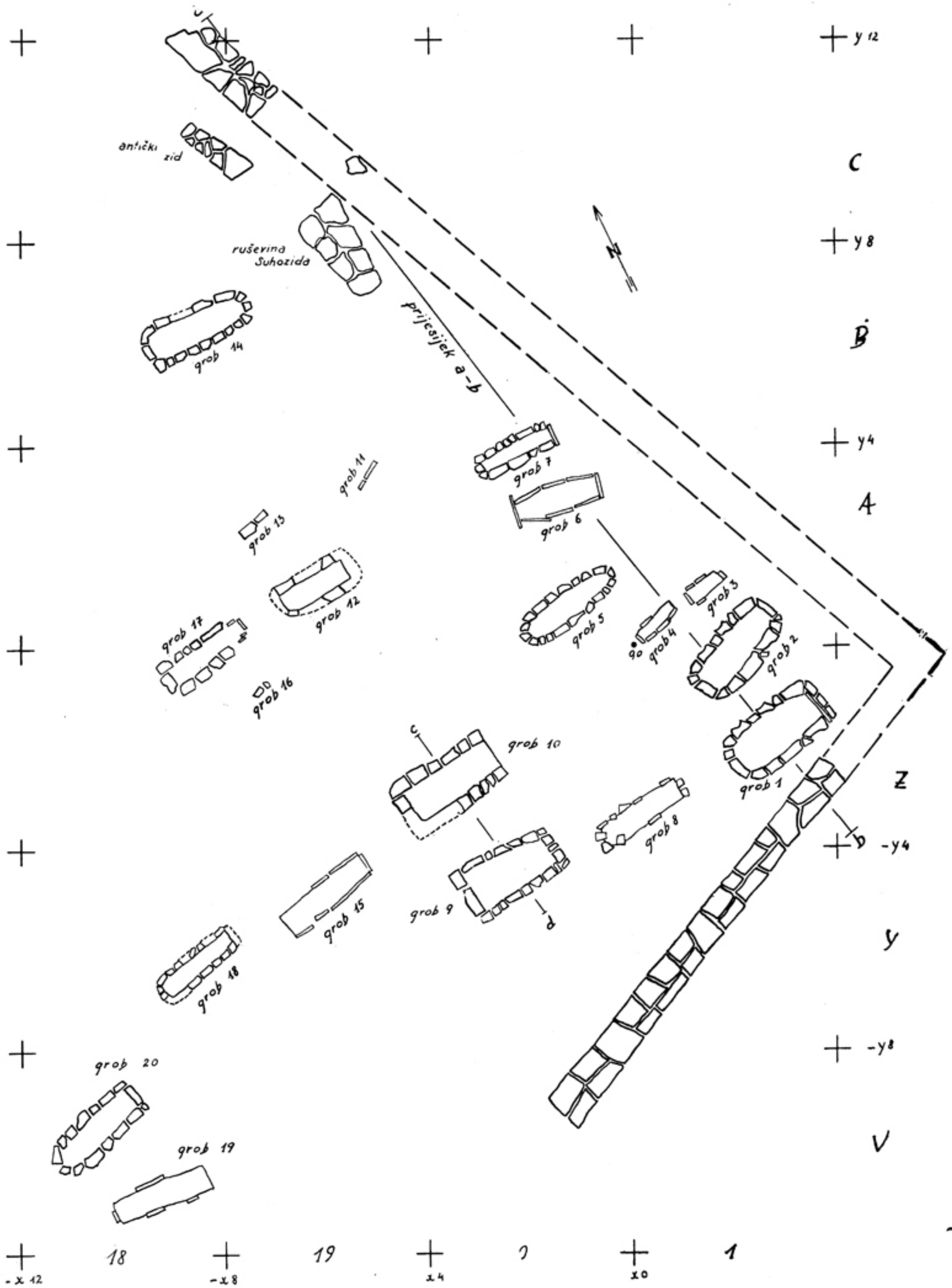

Crtež 4. Sv. Mikula, tlocrt i presjek a-b

Crtež 5. Sv. Lucija. Tlocrt ranosrednjovjekovne građevine

FRANČINI KOD PAZINA
(tlocrt ranosrednjovjekovnog groblja)

nija, Sicilija itd.)²⁹ dalje (kod Alamana su u VII st. standardna oblika,³⁰ a u Koruškoj ih stavljaju u raspon od VIII–X st.),³¹ a u samoj Istri su bile nađene osim u Žminju i u ranosrednjovjekovnom groblju Kacavanac kod Dvagrada, gdje su vjerojatno malo starije nego u Žminju (VII ?st.). Grob 1 je zanimljiv ne samo zbog naušnica. Vapnenačka ploča koja je bila položena na samu glavu i grudi ukazuje na to, da su htjeli time zaštititi pokojnicu pred povratkom njezine duše,³² pa je prema tome inače već kršćansko stanovništvo koje je koristilo groblje (vidi položaj ruku u grobu 2) zadržalo još mnoga poganska vjerovanja i običaje.

Ostaci manje pačetvorne građevine kod Frančina idu po nađenom kasnoantičkom novcu i keramici nekako u isto vrijeme kao groblje u Frančinima.

U isto vrijeme stavljam i ostatke pačetvorne građevine kod crkve sv. Lucije. Ulomak stakla, dijelovi veće posude koja je bila izrađena na lončarskom kolu i ukrašena plastičnim rebrom, u koje su palcem utisnuli udubine (ukras podsjeća na prehistorijske starogradinske uzorke), faktura i profili ostale nađene grnčarije kućne proizvodnje nalaze paralele u mnogim ranosrednjovjekovnim istarskim nalazištima (Pula, Sv. Mikula,³³ naselje u zaljevu Dobrička na Brionima i uljara u Barbarigi³⁴ itd.), dok govori arhitektonska stopa u temeljnom dijelu zida za antičku građevnu tradiciju. Objekat je morao biti porušen jednom u VII st. Na to upućuju ulomci glazirane posude, koja se javlja u Istri i Italiji još u VII st., a poslije toga tek iza god. 1000.³⁶ Građevina je stajala sama za sebe; na druge ne ukazuje niti konfiguracija terena, sonde koje su bile iskopane u okolini nisu dale pozitivan rezultat, a u kanalu koji su kopali za vodovodne cijevi sjeverno i južno od objekta nisu bili nađeni nikakvi drugi zidovi. Zato pretpostavljam da su je tadašnji stanovnici upotrebljavali samo privremeno i da je možda služila kao pastirska kuća, na što bi ukazivalo i nađeno zvono. Mletački soldati iz 17 st. i ulomci fajanse u gornjem sloju su već u vezi sa crkvom sv. Lucije i sakupljanjem naroda oko crkve u raznim svećanim zgodama.

R é s u m é

LES FOUILLES DU HAUT MOYEN AGE À L'OUEST DE PAZIN

L'auteur de l'article a étudié la documentation archéologique et les matériaux des fouilles systématiques, effectuées en octobre 1956, à Frančini près de Pazin ainsi que ceux des travaux de sondage à saint Nicolas (commune de Pazin) et à sainte Lucie (commune de Pazin).

²⁹ Vidi popis literature u sp. dj. B. Marušića (Tri poznoantične najdbe), nap. 11.

³⁰ J. Werner, o. c. (Bülach), str. 11.

³¹ Vidi u Carinthia, 145. Jhg., Hf. 1–3, Klagenfurt 1955, str. 140.

³² V. Hruby, o. c. str. 102–103.

³³ B. Marušić, Dva spomenika zgodnesrednjeveške arhitekture v južni Istri, AV SAZU, VII/1–2, Ljubljana 1956, str. 155, tab. III, 6.

³⁴ Š. Mlakar, Muzejsko-konzervatorski radovi na otočju Brioni, Muzeji, br. 11–12, Zagreb 1956–1957, str. 22–26; B. Marušić, Djelatnost srednjovjekovnog odjela Arheol. muzeja Istre u Puli 1947–1955, sl. 2.

³⁵ M. Mirabella Roberti, La sede paleocristiana di Orsera, Trieste 1944, str. 24; R. Mengarelli, o. c. (npr. u grobovima 68, 90, 123).

³⁶ Corpus della Maiolica italiana, I, Le maioliche datate fino al 1530, Roma 1933, str. 13.

A Francini on a découvert et étudié 20 tombeaux rangés (10 tombeaux avec une murette, reliée avec du mortier et recouvert de crépi à l'intérieur, 6 tombeaux entourés de plaques de calcaire, 3 tombeaux mixtes et 1 tombeau, simple ensevelissement en terre avec un cadre en pierre indiquant la surface), puis on a dégagé une partie est et une partie sud du mur de pierres sèches qui entourait le cimetière (plan et dessin 2 et 3, fig. I - 11). À côté des tombeaux avec un seul enterrement (tombeaux 4, 5, 6, 7, 8, et 19; fig. 6, 7, 8, et II) on a trouvé également des tombeaux avec des enterrements ultérieurs (tombeaux 1, 2, 10, 15 et 17; fig. 4) et un tombeau de famille (9; fig. 9). Les squelettes étaient régulièrement orientés, les bras allongés le long du corps (tombeaux 7 et 10), ou bien un bras le long du corps et l'autre sur la poitrine (tombeau 19, fig. 11), et le plus souvent les bras le long du corps et les avant-bras l'un parallèle à l'autre et perpendiculaire sur le bras (tombeaux 1, 5, 8; fig. 6 et 8). Dans le tombeau 4 on a trouvé une boucle d'oreilles en bronze (fig. 1, 5), dans le tombeau 8 deux boucles d'oreilles en bronze (fig. 1, 3, 4), dans le tombeau 9 un couteau de fer (fig. 1, 6) et une boucle de ceinture en bronze (fig. 1, 2) et dans le tombeau 19 une boucle de ceinture en bronze (fig. 1, 1); les objets trouvés place le cimetière entre environ 530 boucle de ceinture et environ 650 (boucles d'oreilles!). Le plus grand nombre de tombeaux appartient aux indigènes romans. À la nouvelle population (slave) pourrait appartenir le tombeau 4 (boucle d'oreilles) et le tombeau 8 (la différence dans la construction du tombeau). Le petit nombre de tombeaux d'enfants, l'orientation automnale et printanière des tombeaux ainsi que les fragments de petites constructions isolées dans la proximité suggèrent à l'auteur l'idée que ce sont peut-être les bergers qui ont été enterrés dans ces tombeaux parce que au cours de leur passage des montagnes de l'intérieur (Ćićarija, autour de l'Učka) vers la mer et vice versa, ils avaient l'habitude de stationner sur ce territoire.

À saint Nicolas on a trouvé deux tombeaux (dessin 4, fig. 12, 13): un tombeau de jeune fille avec une grosse plaque au-dessus du crâne et du thorax (fig. 1, 7, 8) et un tombeau entouré de plaques; ces tombeaux se trouvaient au nord et au sud du mur de l'époque antique tardive et du Haut moyen âge. L'auteur situe ces tombeaux au IXème siècle; les coutumes païennes confirmées (la plaque au-dessus du crâne et du thorax indique la croyance dans les vampires) parlent en faveur de la population slave christianisées (la position des mains dans le tombeau 2).

À côté de l'église de sainte Lucie on a découvert les fragments d'une maison de berger(?) (dessin 5, fig. 14) qui, selon l'inventaire trouvé (dessin 5, fig. 14) se situe à l'époque du Haut moyen âge.